

Sygn. akt II Ca 1538/15

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 18 lutego 2016 roku

Sąd Okręgowy w Szczecinie II Wydział Cywilny Odwoławczy

w składzie:

Przewodniczący:	SSO Tomasz Szaj (spr.)
Sędziowie:	SO Marzenna Ernest SR del. Zofia Piwowarska
Protokolant:	sekr. sądowy Ziemowit Augustyniak

po rozpoznaniu na rozprawie w dniu 18 lutego 2016 roku w S.

sprawy z powództwa **K. S.**

przeciwko **Bankowi (...) Spółce Akcyjnej w W.**

o ustalenie

na skutek apelacji powódki od wyroku Sądu Rejonowego Szczecin – P.
i Zachód w S. z dnia 21 lipca 2015 roku, sygn. akt III C 1102/14

- 1. oddala apelację;**
- 2. zasądza od powódki K. S. na rzecz pozwanego Banku (...) Spółki Akcyjnej w W. kwotę 300 (trzysta) złotych tytułem kosztów postępowania apelacyjnego.**

SSO Marzenna Ernest SSO Tomasz Szaj SSR del. Zofia Piwowarska

Sygn. akt *II Ca 1538/15*

UZASADNIENIE

Wyrokiem z dnia 21 lipca 2015 r. Sąd Rejonowy – P. i Zachód w S., po rozpoznaniu sprawy o sygn. akt III C 1102/14: oddalił powództwo K. S. przeciwko Bankowi (...) spółce akcyjnej w W. o ustalenie (pkt I) oraz zasądził od powódki na rzecz pozwanego kwotę 625 zł tytułem zwrotu kosztów procesu (pkt II).

Sąd Rejonowy oparł powyższe rozstrzygnięcie na następującym stanie faktycznym i ustaleniach:

W dniu 16 maja 2007 r. powódka zawarła z pozwanym umowę o kredyt hipoteczny nr KH/ (...). Mocą tej umowy powódka uzyskała kredyt w kwocie 493.920 zł m.in. na zakup mieszkania przy ul. (...) w S.. Przedmiotowy kredyt indeksowano do (...), po przeliczeniu wypłaconej kwoty zgodnie z kursem kupna tej waluty wg tabeli kursów walut obcych obowiązującego u pozwanego w dniu uruchomienia kredytu lub transzy. Powódka zobowiązała się spłacić tak

ustaloną kwotę w (...) w złotych polskich, z zastosowaniem kursu sprzedaży (...) obowiązującego w dniu płatności raty kredytu zgodnie z ww. tabelą. Spłata kredytu została rozłożona na 480 miesięcznych rat.

Kredyt został oprocentowany wg zmiennej stopy procentowej, stanowiącej sumę stopy referencyjnej LIBOR 3M (...) obowiązującej w dniu sporządzenia umowy oraz marży w wysokości 1,2000 pp, stałej w okresie kredytowania. W dniu zawarcia umowy oprocentowanie to wynosiło 3,4950 % rocznie. Standardowa marża stosowana przez pozwanego przy tego typu kredytach wynosiła 1,4%. Jako zabezpieczenie spłaty kredytu została na ww. nieruchomości ustanowiona hipoteka kaucyjna na rzecz pozwanego do kwoty 839.664 zł.

Powódka chciała sprzedać mieszkanie przy ul. (...) w S., gdyż ze środków uzyskanych dzięki temu zamierzała finansować budowę domu na posiadanej działce gruntu w W., zakupionej w 2009 r. W 2010 r. zwróciła się do pozwanego Banku z zapytaniem o możliwość dokonania zmiany przedmiotu zabezpieczenia kredytu i ustanowienia hipoteki na nieruchomości w W., jednakże uzyskała negatywną odpowiedź. Z uwagi na brak dostatecznych środków na kontynuowanie budowy domu powódka w 2011 r. czyniła starania o sprzedaż działki w W., której nie udało się zbyć.

Powódka ponownie w 2012 r. wystąpiła do pozwanego z analogicznym zapytaniem, gdyż nawiązał z nią kontakt J. P., który był zainteresowany nabyciem jej mieszkania. Wówczas została poinformowana przez pracownika pozwanego, iż istnieje możliwość zmiany zabezpieczenia, jednak nieruchomość, na której ma być ustanowiona hipoteka winna być równej lub wyższej wartości, niż nieruchomość obecnie obciążona hipoteką.

By zwiększyć wartość nieruchomości w W. powódka postanowiła doprowadzić budowę domu do wyższego stopnia zaawansowania. Ponieważ nie posiadała wystarczających środków finansowych by tego dokonać, uzgodniła z J. P., że zawrą umowę przedwstępną sprzedaży jej mieszkania, w wykonaniu której przekaże on jej środki pozwalające na kontynuowanie budowy.

Powódka w dniu 23 maja 2012 r. zawarła z J. P. umowę przedwstępną sprzedaży mieszkania przy ul. (...) w S. za cenę 633.000 zł, mocą której otrzymała zadatek w wysokości 100.000 zł i zaliczkę w kwocie 100.000 zł. Strony tej umowy zobowiązały się zawrzeć umowę przyrzeczoną do 29 czerwca 2012 r., jednocześnie zastrzegły, że w przypadku nieotrzymania przez powódkę w tym terminie zaświadczenia o zmianie zabezpieczenia umowa przyreczona będzie umową warunkową, a warunkiem będzie uzyskanie tego zaświadczenia i w takim wypadku umowa przenosząca własność zostanie zawarta najpóźniej 31 sierpnia 2012 r.

W dniu 25 maja 2012 r. powódka zwróciła się do pozwanego na piśmie o wyrażenie zgody na zmianę zabezpieczenia kredytu poprzez zwolnienie z hipoteki ustanowionej na ww. nieruchomości i ustanowienie hipoteki na nieruchomości w W.. Do wniosku dołączyła operat szacunkowy, w którym nieruchomość tą wyceniono na kwotę 782.000 zł.

W dniu 31 maja 2012 r. pozwany oświadczył powódce, że nie wyraża zgody na zmianę zabezpieczenia kredytu, informując, iż możliwe jest ponowne złożenie wniosku w tym zakresie wraz z dokumentem potwierdzającym dopuszczenie budynku do użytkowania/zawiadomienia o zakończeniu robót budowlanych przyjętego przez właściwy organ nadzoru budowlanego.

Pismem z dnia 1 czerwca 2012 r. powódka zwróciła się do pozwanego o ponowne rozpatrzenie jej wniosku, jednak nie odniosło to rezultatu. W związku z powyższym powódka złożyła stosowny wniosek po raz kolejny, przedkładając żądane przez pozwanego dokumenty.

W dniu 11 lipca 2012 r. pozwany wyraził zgodę na zmianę zabezpieczenia, pod warunkiem zwiększenia marży o 1 p.p. – do poziomu 2,2000 p.p. oraz podpisania aneksu do umowy kredytu i spełnienia warunków jego wejścia w życie, m.in. ustanowienia na nieruchomości w W. hipoteki na sumę 1.204.140,87 zł. Po spełnieniu w/w warunków pozwany zobowiązał się przygotować dokumenty pozwalające zwolnić hipotekę kaucyjną ustanowioną na nieruchomości przy ul. (...) w S..

W dniu 12 lipca 2012 r. powódka złożyła pozwanemu oświadczenie o wyrażeniu zgody na podwyższenie marży kredytu do poziomu 2,2000 p.p. Analogicznej treści oświadczenie złożyła w dniu 20 lipca 2012 r.

W dniu 30 lipca 2012 r. powódka zawarła z pozwanym aneks do umowy kredytu z dnia 16 maja 2012 r., w którym zmieniono przedmiot zabezpieczenia hipotecznego i podwyższono sumę hipoteki do kwoty 1.204.140,87 zł. W § 5 aneksu strony uzgodniły, że oprocentowanie kredytu wynosi 2,2879 % w stosunku rocznym, co stanowi sumę stopy referencyjnej LIBOR 3M ((...)) obowiązującej w dniu sporządzenia aneksu oraz marży w wysokości 2,2000 p.p., stałej w okresie kredytowania. Spowodowało to wzrost raty kredytowej z kwoty 2.164,23 zł do kwoty 2.474,36 zł, a także wysokości kapitału kredytu i odsetek do spłaty.

W tym okresie pozwany nie udzielał już kredytów w (...).

Na nieruchomości w W. ustanowiono hipotekę na sumę 1.204.140,87 zł zabezpieczającą przedmiotowy kredyt.

W dniu 16 kwietnia 2010 r. mieszkanie powódki wyceniono na kwotę 557.000 zł.

W dniu 18 lipca 2013 r. powódka skierowała do pozwanego oświadczenie o uchyleniu się od oświadczenia z dnia 20 lipca 2012 r. w przedmiocie wyrażenia zgody na podwyższenie marży kredytu, które nadała przesyłką poleconą tego samego dnia.

W piśmie z dnia 29 lipca 2013 r. pozwany wskazał, że powódka podpisując aneks do umowy wyraziła zgodę na podwyższenie marży kredytu, a on nie znajduje podstaw do zmiany jej wysokości.

Przedmiotowy kredyt obciążony był ubezpieczeniem niskiego wkładu. Pismem z dnia 26 lutego 2013 r. pozwany poinformował powódkę o możliwości obniżenia opłaty z tytułu zwrotu kosztu ubezpieczenia niskiego wkładu, a pismem z dnia 8 maja 2013 r. o planowanym obciążeniu jej składką ubezpieczenia niskiego wkładu. Powódka złożyła reklamację w dniu 3 czerwca 2013 r., wskazując, że zatwierdzona przez pozwanego wartość nieruchomości obciążonej hipoteką wynosi 977.000 zł. Reklamację uwzględniono, dokonując zwrotu powódce części składki.

W tak ustalonym stanie faktycznym Sąd Rejonowy uznał powództwo o ustalenie oparte na art. 189 k.p.c. za niezasadne.

Sąd I instancji wskazał, że stan faktyczny niniejszej sprawy został ustalony w oparciu o dowody z dokumentów złożonych przez strony, których wiarygodność przez żadną z nich nie była kwestionowana i nie budziła zastrzeżeń, a także zeznania świadków i powódki. W zeznaniach tych osób Sąd nie dostrzegł niekonsekwencji, rozbieżności, były one jasne, logiczne i miarodajne dla czynienia ustaleń faktycznych w tej sprawie.

Sąd Rejonowy zważył, iż powódka konstruując w oparciu o art. 82 k.c. tezę o nieważności swych oświadczeń woli wywodziła, że składając je znajdowała się w sytuacji przymusowej – będąc związaną przedwstępną umową sprzedaży mieszkania, nakładającą na nią obowiązek zwrotu podwójnej kwoty zadatku w razie uchylenia się od zawarcia umowy przyrzeczonej narażała się na znaczne straty. Jednakże w ocenie Sadu, w realiach sprawy nie sposób przyjąć, iż powódka składając te oświadczenia znajdowała się w stanie wyłączającym świadome albo swobodne podjęcie decyzji i wyrażenie woli. Brak jest podstaw do uznania, by powódka zawarła umowę przedwstępną sprzedaży mieszkania, bez uprzedniego zasięgnięcia informacji o tym, że możliwe będzie zwolnienie hipoteki obciążającej tą nieruchomość. Trudno uznać, by osoba posiadająca z racji wykształcenia i wykonywanego zawodu wysoki stopień świadomości prawnej podjęłaby tak niefrasobliwe kroki, co nie oznacza, że działała w warunkach wykluczających możliwość podjęcia jakiegokolwiek decyzji. Owszem, rezygnacja ze złożenia tych oświadczeń niweczyła jej zamierzenia i narażała na straty, jednak ich złożenie było przejawem racjonalnego działania powódki dbającej o swe interesy.

W ocenie Sądu I instancji nieważność tych oświadczeń nie powstała także w warunkach art. 388 § 1 k.c. Przepis ten odnosi się wyłącznie do umów wzajemnych, a nie oświadczeń jednej ze stron takiej umowy, jakie powódka złożyła w dniu 20 lipca 2012 r. Ponadto na podstawie tego przepisu domagający się ochrony może żądać zmniejszenia jego świadczenia lub zwiększenia należnego mu świadczenia, a dopiero w wypadku gdy jedno i drugie byłoby nadmiernie

utrudnione, żądać unieważnienia umowy. Skutkiem wyzysku nie jest nieważność zawartej umowy, lecz umożliwienie sądowi, na żądanie pokrzywdzonego, ukształtowania zobowiązania o równoważnych świadczeniach. Dopiero gdy tego osiągnąć nie można, konieczne staje się unieważnienie umowy. Powódka mogłaby ewentualnie – przy spełnieniu pozostałych przesłanek określonych w tym przepisie – żądać zmniejszenia wysokości marży kredytu określonej w aneksie do umowy, a nie unieważnienia swego oświadczenia woli.

Tym niemniej zdaniem Sądu Rejonowego słuszne okazało się stanowisko co do tego, że przy zawarciu aneksu do umowy kredytu z dnia 30 lipca 2012 r. pozwany naruszył zasady współzycia społecznego. Zgodnie zaś z art. 58 § 2 k.c. nieważna jest czynność prawna sprzeczna z zasadami współzycia społecznego. W ocenie Sądu pozwany konstruując zapis § 5 tego aneksu, w którym doszło do podwyższenia wpływającej na wysokość oprocentowania kredytu marży o 1 p.p., wykorzystał fakt zdeterminowania powódki, związanej już umową przedwstępną sprzedaży mieszkania, do doprowadzenia do zwolnienia obciążającej go hipoteki, mimo że nie zaoferował jej w zamian żadnego dodatkowego świadczenia, jak choćby poprzez udzielenie dodatkowej kwoty kredytu, ani też nie wzrosło żadne ryzyko po jego stronie związane ze zmianą przedmiotu zabezpieczenia. Zważył, iż z podpisania aneksu do umowy kredytu jedynie pozwany odniósł wymierne korzyści finansowe – wyższe oprocentowanie wpływało w kolejnych latach spłaty kredytu na zwiększenie wysokości środków pozyskanych z jego spłaty, a ponadto uzyskał zabezpieczenie na nieruchomości, której wartość znacząco przewyższała wartość nieruchomości dotychczas obciążonej hipoteką. Takie ukształtowanie postanowienia § 5 aneksu stanowiło przejaw uchybienia zasadom równowagi kontraktowej, a działanie pozwanego – naruszenie lojalności wobec powódki jako kontrahenta, który do tej pory w sposób należyty wypełniał postanowienia umowy kredytowej, a jedynym jego celem było doprowadzenie do zmiany sposobu jego zabezpieczenia i to na bardziej intratny dla pozwanego. Tezy o tym, że nieruchomość w W. była trudniej zbywalna niż mieszkanie w S., pozwany nie poparł żadnym dowodem. Zwłaszcza, że powódka doprowadziła budowę domu do formalnego zakończenia. Uwzględniając powyższe Sąd uznał, że postanowienie wyrażone w § 5 aneksu do umowy kredytowej jest nieważne, przy czym nieważnością dotknięte są oba elementy tej czynności prawnej, a zatem i oświadczenie woli powódki w nim wyrażone, jak i oświadczenie pozwanego w tym przedmiocie.

Sąd I instancji uznał, że skoro nieważne jest zarówno oświadczenie powódki jak i pozwanego, to stwierdzenie przez sąd w wyroku, iż nieważne jest tylko oświadczenie powódki, nie usuwałoby niepewności co do stosunku prawnego łączącego strony i nie zapewniałoby powódce ostatecznej ochrony prawnej. Powódka nie domagała się ustalenia nieważności całego § 5 aneksu do umowy, tj. również oświadczenia pozwanego, ponadto w obrocie pozostawałoby oświadczenie powódki z dnia 12 lipca 2012 r., nie objęte pozwem w niniejszej sprawie, w którym również wyraziła ona zgodę na podwyższenie marży kredytu. Powódka nie miała zatem interesu prawnego w żądaniu ustalenia nieważności swego oświadczenia z dnia 20 lipca 2012 r., albowiem li tylko to oświadczenie, bez aprobaty pozwanego wyrażonej w formie pisemnej nie rodziło żadnych skutków prawnych (w świetle § 11 ust. 1 umowy kredytu). Powódka nie legitymowała się również interesem prawnym w żądaniu ustalenia, iż nieważne jest jedynie jej oświadczenie woli złożone w dniu 30 lipca 2012 r. w § 5 aneksu do umowy. Z uwagi na to, iż Sąd jest związany granicami pozwu, w szczególności nie może orzec ponad wyrażone w nim żądanie, zaś powódka nie miała interesu prawnego w dochodzeniu tak sformułowanego roszczenia, Sąd Rejonowy powództwo oddalił orzekając w punkcie I wyroku.

Rozstrzygnięcie w punkcie II wyroku znalazło podstawę w art. 98 § 1 i 3 k.p.c.

Apelację od powyższego wyroku wywiodła powódka domagając się jego zmiany poprzez uwzględnienie powództwa w całości oraz zasądzenie od pozwanej na rzecz powódki kosztów postępowania, w tym kosztów zastępstwa adwokackiego według norm przepisanych za obie instancje. Ewentualnie uchylenie zaskarżonego wyroku i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania Sądowi I instancji. Zaskarżonemu orzeczeniu zarzuciła naruszenie:

1) art. 58 § 2 k.c. w zw. z art. 189 k.p.c. poprzez zaniechanie ustalenia, że treść § 5 aneksu nr (...) do umowy o kredyt hipoteczny jest nieważna, gdyż powódka domagała się ustalenia nieważności jej tylko oświadczenia woli wyrażonego w tym aneksie, w sytuacji gdy czynność prawna sprzeczna z zasadami współzycia społecznego jest nieważna z mocy prawa i Sąd meriti może stwierdzić nieważność takiej czynności, nawet jeśli powódka nie sformułowała w sposób wyraźny zarzutu takiej nieważności,

2) art. 58 § 2 k.c. w z w. z art. 189 k.p.c. poprzez zaniechanie ustalenia, że treść § 5 aneksu nr (...) do umowy o kredyt hipoteczny jest nieważna, gdyż powódka domagała się ustalenia nieważności tylko swojego oświadczenia, a ponadto w obrocie pozostawałoby jej oświadczenie z dnia „12 lipca 2012 r. nie objęte pozwem w niniejszej sprawie”, podczas gdy powódka nie powoływała się na żadne swoje oświadczenie z 12 lipca 2012 r., a tylko z 20 lipca 2012 r. i było ono objęte żądaniem pozwu, a ponadto, jak Sąd sam stwierdził - oświadczenie to samo w sobie i tak nie rodziło żadnych skutków prawnych, gdyż umowa mogła być zmieniona tylko w formie podpisanego przez obie strony aneksu,

3) art. 82 k.c. poprzez błędną interpretację przesłanki znajdowania się w stanie wyłączającym świadome lub swobodne wyrażenie swojej woli i uznanie, że chodzi tu jedynie o stan psychiki i intelektu osoby składającej oświadczenie woli, w sytuacji gdy katalog przesłanek warunkujący znajdowanie się w opisanym stanie jest katalogiem otwartym, co oznacza że dopuszczalnym jest powoływanie się na inne stany, w tym brak swobodnego podjęcia decyzji i wyrażenia woli pod przymusem, dla uzasadnienia nieważności oświadczenia woli,

4) art. 388 k.c. poprzez uznanie, że na podstawie tego przepisu powódka mogłaby domagać się jedynie zmniejszenia wysokości marży kredytu określonej w aneksie do umowy, a nie unieważnienia swojego oświadczenia, w sytuacji gdy w razie stwierdzenia, że zmniejszenie świadczenia byłoby nadmiernie utrudnione (a tak byłoby w niniejszym przypadku), strona może domagać się unieważnienia umowy,

5) art. 233 § 1 k.p.c. poprzez rażące naruszenie granic swobodnej oceny dowodów, a tym samym ich ocenę wbrew zasadom logiki i doświadczenia życiowego przejawiające się bezpodstawnym przyjęciem, iż:

- powódka składając oświadczenie woli w dniu 30 lipca 2012 r. aneks w § 5 nie działała w stanie wyłączającym świadome lub swobodne podjęcie decyzji i wyrażenie woli, albowiem nie do przyjęcia jest, by z racji wykonywanego zawodu przed podpisaniem umowy przedwstępnej nie zasięgnęła w banku informacji o warunkach przeniesienia kredytu, podczas gdy powódka podnosiła, że zwracała się o udzielenie jej tego rodzaju informacji, jednak przed podpisaniem umowy przedwstępnej, a nawet aneksu, nikt w pozwanym banku nie potrafił jej udzielić informacji, z czym dokładnie będzie wiązało się przeniesienie kredytu na inną nieruchomość; nawet pozwana nie potrafiła wykazać jakie dokładnie wytyczne posiadali jej pracownicy w tamtym czasie,
- podpisanie oświadczenia z dnia 20 lipca 2012 r. oraz aneksu z dnia 30 lipca 2012 r. było przejawem racjonalnego działania osoby, który wykazuje dbałość o swoje interesy, podczas gdy do podpisania tych dokumentów powódka była zmuszona ze względu na treść zapisów umowy- przedwstępnej.

W uzasadnieniu apelacji powódka podniosła, iż słusznie Sąd Rejonowy uznał, że przy zawarciu aneksu do umowy kredytowej pozwany naruszył zasady współzycia społecznego (art. 58 § 2 k.c.), uchylając zasadom równowagi kontraktowej i działając nielojalnie wobec powódki jako kontrahenta, co skutkowało nieważnością postanowienia § 5 aneksu. Nie zgodziła się jednak z tym, że powództwo miałoby podlegać oddaleniu dlatego, że powódka domagała się stwierdzenia tylko nieważności jej oświadczenia woli zawartego w tym aneksie. sąd w każdym stanie sprawy z urzędu uwzględnia nieważność umowy, niezależnie od tego, czy ktokolwiek się na to powołuje o ile tylko taka nieważność wynika z zebranego materiału dowodowego (tak SN w wyroku z dnia 25 czerwca 2015 r., III CSK 430/14 oraz uchwale z dnia 17 czerwca 2005 r., III CZP 26/05). Tym samym, stwierdzenie nieważności postanowienia § 5 aneksu było dopuszczalne, pomimo tego, iż w pozwie powódka domagała się stwierdzenia jedynie jej oświadczenia woli, gdyż ostatecznie i tak doprowadziłoby to do nieważności całego wskazanego postanowienia umowy.

Odnosząc się do zarzutu naruszenia art. 82 k.c. apelująca podniosła, że przepis ten nie uzależnia nieważności oświadczenia woli złożonego jedynie w przypadku zaistnienia choroby psychicznej, niedorozwoju umysłowego, czy innego, chociażby przemijającego zaburzenia czynności psychicznych. Przepis ten wymienia te okoliczności przykładowo, co oznacza, że można powoływać się też na inne stany dla uzasadnienia nieważności oświadczenia woli. Zaś w ocenie skarżącej, skutek działań pozwanego powódka znalazła się w sytuacji przymusowej, wyłączającej możliwość swobodnego podjęcia decyzji. Ponieważ zbliżał się termin zawarcia umowy przyrzeczonej co do zbycia nieruchomości przy ul. (...) w S., powódka zmuszona została do przystania na warunki banku. Z uwagi na zawarcie

umowy przedwstępnej w dacie poprzedzającej wydanie decyzji kredytowej i przyjęcie 100.000 zł zadatku, nie złożenie rzeczonych oświadczeń naraziłoby powódkę na znaczną stratę.

Za zbyt daleko idące powódka oceniła stanowisko, że przesłanki z art. 82 k.c. nie mogły wystąpić ze względu na posiadane wykształcenie i wykonywany zawód. Powódka, jak każdy inny człowiek nie mogła przypuszczać, że po podpisaniu umowy przedwstępnej z nabywcą nieruchomości bank postawi ją w sytuacji w zasadzie bez wyjścia. Powódka nie mogła już wycofać się z transakcji bez poniesienia ujemnych konsekwencji, co przełożyło się na treść podpisywanego oświadczenia i aneksu. Poziom wykształcenia i wykonywany zawód nie miały w tym przypadku żadnego znaczenia, jako że powódka znalazła się w sytuacji przymusowej, mimo iż dołożyła wszelkich starań - dowiadywała się w banku o warunki przeniesienia zabezpieczenia, ale nikt wówczas nie potrafił udzielić jej w tym przedmiocie rzeczowej informacji. Nawet pozwana nie była w stanie wykazać, jakie dokładnie wytyczne w tym zakresie posiadali wówczas jej pracownicy. Zresztą, to w oddziale pozwanego banku powódka uzyskała informację, że najpierw powinna zawrzeć umowę przedwstępną, a następnie złożyć wniosek o zmianę zabezpieczenia, który zostanie wprowadzony w system. Dodała, że nie zabiegała o wydawanie jej dokumentacji z przebiegu wizyt w banku, gdyż nie przypuszczała, że powinna gromadzić tego rodzaju dowody na potrzeby przyszłego poru sądowego.

Apelująca zakwestionowała stwierdzenie, jakoby w niniejszej sprawie zastosowania nie znalazł art. 388 k.c. Zebrany w sprawie materiał dowodowy nie pozostawia wątpliwości, iż wyżej opisane działanie banku nosi znamiona wyzyskania przymusowego położenia drugiej strony (powódki) w celu uzyskania świadczenia, którego wartość w chwili składania przez powódkę oświadczeń woli przewyższało w rażącym stopniu wartość świadczenia banku. Jako że ze względu na ostateczne przeniesienie hipoteki na inną nieruchomość powódki, żądanie zmniejszenia jej świadczenia lub zwiększenie należnego jej świadczenia byłoby nadmiernie utrudnione, zasadnym było żądanie powódki w zakresie ustalenia, że złożone przez nią oświadczenia woli są nieważne. Tylko ustalenie nieważności oświadczeń woli powódki doprowadziłoby do przywrócenia warunków umowy kredytowej do stanu przed wyrażeniem zgody na podniesienie marży kredytu. W takiej bowiem sytuacji nie sposób byłoby uznać, że do zmiany umowy doszło na skutek zgodnego podpisania przez strony pisemnego aneksu.

W odpowiedzi na apelację pozwany wniósł o jej oddalenie oraz zasądzenie od powódki na jego rzecz kosztów postępowania apelacyjnego, w tym kosztów zastępstwa procesowego według norm przepisanych.

Sąd Okręgowy zważył, co następuje:

Apelacja okazała się nieuzasadniona.

Według art. 82 k.c. nieważne jest oświadczenie woli złożone przez osobę, która z jakichkolwiek powodów znajdowała się w stanie wyłączającym świadome albo swobodne powzięcie decyzji i wyrażenie woli. W tej sprawie brak podstaw do przyjęcia, że powódka składając oświadczenia woli z dnia 20 lipca 2012 r. oraz 30 lipca 2012 r. znajdowała się w stanie wyłączającym świadome albo swobodne podjęcie decyzji i wyrażenie woli. Podzielając celną argumentację Sądu Rejonowego materiał dowodowy nie wykazał po pierwsze, by powódka zawarła umowę przedwstępną sprzedaży mieszkania, bez uprzedniego zasięgnięcia informacji o tym, że możliwe będzie zwolnienie hipoteki obciążającej tą nieruchomość. Po wtóre, choć rezygnacja ze złożenia oświadczeń woli istotnie niweczyła zamierzenia powódki i narażała ją na straty, to jednak ich złożenie było przejawem racjonalnego działania osoby, która wykazuje dbałość o swe interesy.

Analizując dalej odnotować należy, że zgodnie z art. 321 k.p.c., Sąd nie może wyrokować co do przedmiotu, który nie był objęty żądaniem, ani zasądzać ponad żądanie. Zakaz orzekania ponad żądanie, będący przejawem zasad dyspozycyjności i kontradiktoryjności, oznacza, że o treści wyroku zarówno w sensie pozytywnym, jak i negatywnym decyduje żądanie strony. Sąd nie może zasądzać czego innego od tego, czego żądał powód, więcej niż żądał powód, ani na innej podstawie faktycznej niż wskazana przez powoda. Zakaz orzekania ponad żądanie odnosi się zatem, bądź do samego żądania, bądź do jego podstawy faktycznej. Przewidziane związanie sądu żądaniem, poza wyjątkiem przewidzianym w ustawie, ma w zasadzie charakter bezwzględny (postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 13 września 2007 r., III CZP 80/07, i wyrok Sądu Najwyższego z dnia 15 maja 2013 r., III CSK 268/12). Innymi słowy, sąd

jest związany granicami żądania powództwa i nie może w tym wypadku dysponować przedmiotem procesu przez określenie jego granic niezależnie od zakresu żądania ochrony określonej przez powoda. Sąd nie może zasądzić ponad żądanie, a więc uwzględnić roszczenia w większej wysokości niż żądał powód, również wtedy, gdy z okoliczności sprawy wynika, że powodowi przysługuje świadczenie w większym rozmiarze. Nie można zasądzić coś innego niż strona żądała i na podstawie, którą strona w toku procesu wyłącza (orzeczenie Sądu Najwyższego z dnia 24 stycznia 1936 r., C II 1770/35, (...) 1936, nr 2, s. 148).

Przekładając powyższe uwagi na grunt niniejszej sprawy, trzeba podkreślić, że nie budzi wątpliwości, iż powódka – wbrew temu co wywodzi obecnie w apelacji – nie domagała się ustalenia nieważności § 5 nr 2 do umowy o kredyt hipoteczny, a jedynie swoich własnych oświadczeń woli tj. tego z dnia 20 lipca 2012 r. oraz datowanego na dzień 30 lipca 2012 r. Tak zakreślone żądanie nie uległo modyfikacji na żadnym dalszym etapie postępowania. Jak uznał tymczasem Sąd Rejonowy w przypadku oświadczenia z dnia 20 lipca 2012 r. to bez aprobaty pozwanego wyrażonej w formie pisemnej nie rodziło ono żadnych skutków prawnych. Zgodnie bowiem z dyspozycją § 11 ust. 1 umowy kredytu wszelkie zmiany umowy wymagały zawarcia aneksu, pod rygorem nieważności. Skoro więc powódka żądała ustalenia nieważności oświadczeń z dnia 20 lipca 2012 r., oraz z dnia 30 lipca 2012 r., to Sąd I instancji nie mógł wyrokować co do tego, że treść § 5 aneksu jest nieważna. Tak czyniąc Sąd niewątpliwie naruszyłby przepis art. 321 § 1 k.p.c. Skutkiem tego Sąd Okręgowy podzielił stanowisko Sądu I Instancji o braku spełnienia przesłanek z art. 189 k.p.c.

Ten ostatni przepis stanowi, że powód może żądać ustalenia przez sąd istnienia lub nieistnienia stosunku prawnego lub prawa, gdy ma w tym interes prawny. Określa on materialnoprawne przesłanki zasadności powództwa. Ustalenie istnienia lub nieistnienia stosunku prawnego lub prawa odnosi się do takiego stosunku lub prawa, które ma naturę cywilistyczną (art. 1 k.p.c.). Dotyczy, więc prawa podmiotowego strony, dla którego właściwa jest droga procesu cywilnego. Niezbędnym do uzyskania wyroku ustalającego na podstawie art. 189 k.p.c. jest wykazanie przez powoda interesu prawnego w uzyskaniu takiego orzeczenia. Interes prawny w rozumieniu art. 189 k.p.c. przedstawiany został jako potrzeba prawna, wynikająca z sytuacji w jakiej znajduje się powód. Skoro w analizowanej sprawie do zmiany warunków kredytowych doszło w formie aneksu czyli umowy zawartej pomiędzy stronami, jasnym jest, że powódka nie miała interesu prawnego w żądaniu ustalenia nieważności oświadczeń wskazanych w pozwie. W konsekwencji wszelkie dalsze rozważania Sądu Rejonowego koncentrujące się wokół treści art. 388 § 1 k.c. czy art. 58 § 2 k.c. wykraczają poza meritum sprawy. Nie były one więc konieczne i celowe w związku z czym Sąd Okręgowy nie uczynił ich podstawą rozstrzygnięcia. Stwierdzenie braku interesu prawnego w dochodzeniu roszczenia o ustalenia skutkować musi bowiem oddaleniem powództwa, zaś dalsze rozważanie żądania staje się zbędne.

Argumentując jak powyżej Sąd Okręgowy oddalił apelację, za podstawę swojego rozstrzygnięcia przyjmując przepis art. 385 k.p.c. Orzeczenie zawarte zostało w punkcie 1 sentencji.

O kosztach postępowania apelacyjnego orzeczono na zasadzie art. 98 § 1 i 3 k.p.c. w zw. z art. 99 k.p.c. Powódka przegrała postępowanie przed Sądem II instancji w całości, obowiązana jest więc zwrócić stronie pozwanej koszty niezbędne do celowej obrony. Koszty postępowania odwoławczego objęły wynagrodzenie pełnomocnika pozwanego w kwocie 300 zł obliczone stosownie do § 12 ust. 1 pkt 1 w zw. z § 6 pkt 3 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 28 września 2002 r. w sprawie opłat za czynności radców prawnych oraz ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów pomocy prawnej udzielonej przez radcę prawnego ustanowionego z urzędu (Dz. U. z 2013 r., poz., 490). Koszty zasądzone zostały w punkcie 2 sentencji.

SSO Marzenna Ernest SSO Tomasz Szaj SSR (del.) Zofia Piwowarska